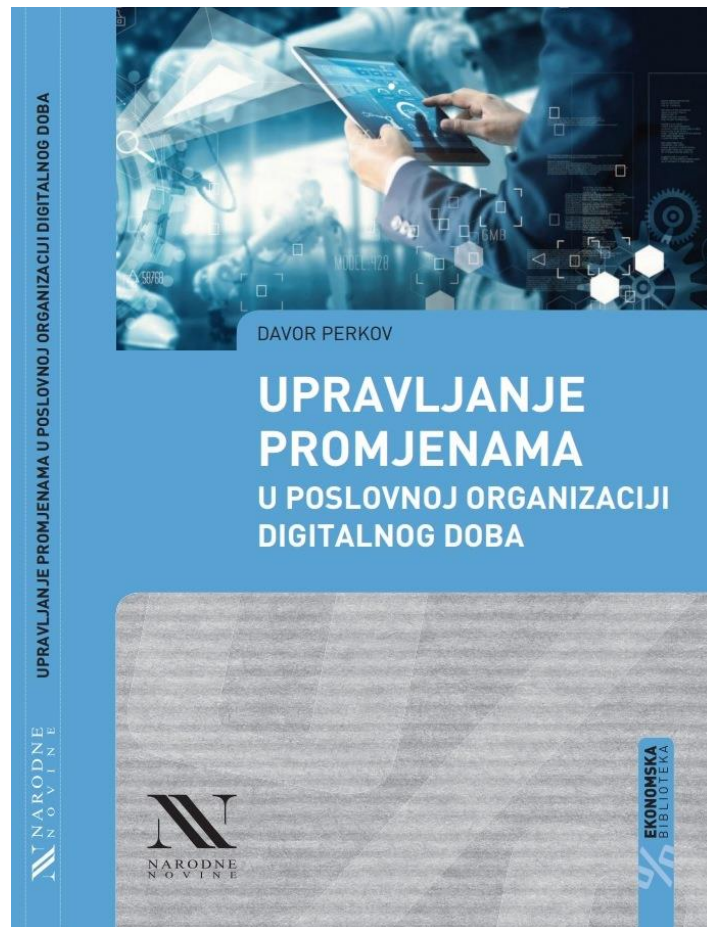

4. poglavlje:

STUDIJA SLUČAJA IZ PRAKSE¹

Studija slučaja:

STRATEŠKIM PROMJENAMA DO BOLJE MEĐUNARODNE KONKURENTNOSTI REPUBLIKE HRVATSKE

¹ Studija je sastavni dio 4. pogl. knjige-udžbenika **Davora Perkova** na slici (Narodne novine, 2019). Znatno je aktualizirana, prilagođena, dopunjena i izmijenjena zaključno s 1. rujna 2023. Ova originalna autorska studija nikako nije eksplicitni primjer učinkovitog ili neučinkovitog rješavanja stvarne poslovne situacije već služi za promišljanje s raspravom i razmjenom mišljenja na predavanjima. Copyright2023@Perkov savjetovanje d.o.o. Zagreb.

1. UVOD

Konkurentnošću se odražava gospodarski rast koji osigurava povećanje zaposlenosti i podizanje kvalitete života. Konkurentnost nacionalnog gospodarstva je *sposobnost da se u uvjetima slobodnog tržišta proizvedu dobra i usluge koja će odgovoriti međunarodnim zahtjevima, te istodobno povećati stvarni dohodak građana*. U ovome trenutku hrvatskom društvu nedostaju takve sposobnosti. Desetljećima se odlažu strukturne promjene teritorijalnog ustrojstva zemlje, javne uprave, zdravstva i obrazovanja. Iz neznanja ili oportunitizma, vladajuće strukture nisu imale hrabrosti inicirati duboke reforme. Uz to se nitko u našoj zemlji sustavno ne bavi pitanjima strategije ekonomskog razvoja niti provedbom nacionalne vizije budućnosti. Svaka se gospodarska grana vodi izdvojeno i stihijski, bez sinergije s ostalima. Imajući na umu posljedice pandemije COVID-19, potresa u Zagrebu i na Baniji, rata u Ukrajini te inflatornih pritisaka i globalnu konkurenciju, proizlazi da je krajnje vrijeme za stvaranje novih vrijednosti u našem društvu. Bez odlaganja valjalo bi poduzeti strateške i neminovne promjene u štednji, monetarnoj i fiskalnoj politici, te javnom, zdravstvenom, mirovinskom i obrazovnom sustavu, odnosno našem društvu u cjelini.

2. TREĆINA HRVATA JE SIROMAŠNA

Hrvatska se razvija kao tržišna ekonomija ali kod nas je zapravo na djelu „državno sponzorirani kapitalizam”, tj. simbioza gospodarstva s političkom sferom, sklonost korupciji te zaštita interesa određenih interesnih grupacija. Antipoduzetničko raspoloženje znatno je veće nego u bivšim socijalističkim državama jer su radnici i građani privatizaciju i pretvorbu doživjeli kao nepravdu i lopovluk. Tvornice su propale a stotine tisuća zaposlenika ostalo je bez posla. Državna poduzeća pretvorena su u „financijska samoposluživanja“ iz kojih političari uzimaju kada i koliko im treba, te zapošljavaju svoje „zaslužne“ kadrove na rukovodećim mjestima. Više od 80 posto Hrvata želi se zaposliti u državnoj službi, državnim poduzećima i političkim organizacijama, što ukazuje na neizvjesnu perspektivu razvoja poduzetništva. Hrvatska se deindustrijalizirala, a na razvalinama uništene proizvodnje trijumfira uvoznički lobi zbog liberalizacije uvoza.

Nasuprot državno sponzoriranom, stoji „socijalistički model kapitalizma”! Hrvatska je zemlja s (pre)širokim socijalnim pravima, od besplatnog zdravstva i školstva pa do mirovinskog sustava. Egzistira plebiscitarni stav da država sve treba riješiti: mirovine, školovanje, liječenje, plaću i drugo. Dok Hrvatska još pati od sindroma samoupravnog socijalizma, druge tranzicijske zemlje do temelja su porušile stari i izgradile novi tržišni sustav. To je bila trenutačno bolnija varijanta, ali je donijela dugoročne rezultate u Slovačkoj, Češkoj i Poljskoj.

Prema UNICEF-ovim kriterijima 27,9 posto hrvatskih građana živi na rubu siromaštva ili društvene isključenosti, što je više od milijun ljudi. Takvim poražavajućim udjelom je Hrvatska među pet najsiromašnijih zemalja u Europi. Čak 75 posto mirovina bilo je ispod hrvatske linije siromaštva od 3.200 kuna (tportal.hr, 2022). Kada najstariji stanovnici imaju najniža primanja to je pokazatelj nerazvijenosti i socijalne neosjetljivosti našeg društva.

3. MENTALITET I DRŽAVNI KAPITALIZAM

Mentalitet i fizička stvarnost državnog kapitalizma kao hrvatskoga gospodarskog modela, ne samo da sprječava složene strukturne promjene nego i odvraća inozemne ulagače. Značajke našeg *mentaliteta* su: *zatvorenost* (u regije, interesne skupine, obitelji), *jednakost* (plaće, nema isticanja, nekreativnost) i *nepokretnost* (tendencija otpora prema promjenama). Radije smo rasprodali 80 posto svog prirodnog i gospodarskog bogatstva, nego mijenjali sebe i smanjili troškove. Od najvažnijih ostale su nam samo vode i šume koje pokrivaju 47 posto nacionalnog teritorija.

Prethodne vladajuće elite nisu gradile zdrav odnos prema radu i pravim vrijednostima. Nisu objasnile građanima da se ne može živjeti od zaduživanja i nerada. Umjesto u proizvodnju i razvoj, mi smo ulagali u potrošnju, kupovanje socijalnog mira i zaduživali se ne razmišljajući da će te dugove jednog dana valjati vratiti. Ništa nas nije prisiljavalo da se mijenjamo i provodimo reforme. Naše dosadašnje vlade bile su populističke i povlađivale su hrvatskom mentalitetu a nisu nametale moderne vrijednosti.

Umjesto dubokih reformi napravljeno je više kardinalnih promjena koji su državnim proračunu nametnuli nerealno visoke obveze. Svega 20 posto proračuna je „varijabilno“ a čak 80 posto zadana veličina (obveza). Kada je riječ o mišljenjima građana o sljedećim najvećim izazovima europskih zemalja, zanimljivo je da - prema jednom recentnom istraživanju Eurobarometra - javni dug visoko kotira na drugom mjestu u Češkoj, Finskoj i Belgiji, u Sloveniji na trećem a u Hrvatskoj tek na šestom mjestu (Grgas, 2021;25)

Stvarni problem hrvatskog proračuna je njegova dominantna socijalna a ne razvojna struktura. Bez radikalnih reformi teško da će se to bitnije poboljšati. Ipak, prema Eurostatu (2016) Hrvatska je spadala među članice EU-a koje su najviše poboljšale državnu blagajnu. Državni proračun za 2023. godinu – nakon rebalansa - predviđa prihode u visini 28,3 milijardi eura a rashode u iznosu 28,1 milijardi eura. Taj manjak (deficit) od 510 milijuna eura, odnosno 0,7 posto BDP-a, obračunat je prema metodologiji ESA (HINA, 2023).

Vlada predviđa da će se udio javnog duga u BDP-u u 2023. godini smanjiti za 5,8 postotnih bodova u odnosu na 2022. te se spustiti na 62,6 posto BDP-a. Inflacija potrošačkih cijena bi u 2023. trebala sa 10,8 posto u prethodnoj godini usporiti na 6,6 posto (HINA, 2023). Veći dio zasluga za takve rezultate može se pripisati zahvatima na prihodovnoj strani proračuna, dok se prave reforme, koje će smanjiti „zadanu“ rashodovnu stranu proračuna, tek očekuju (u bližoj ili daljnjoj budućnosti!).

4. OSAM GLAVNIH RAZLOGA SLABE KONKURENTNOSTI

Krajnje je vrijeme za strateške reforme kojima bi se otklonilo osam glavnih razloga slabe konkurentnosti Hrvatske kao članice EU-a. To su:

1. Neefikasna javna uprava i neekonomično upravljanje državnom imovinom
2. Sporo i neučinkovito pravosuđe

3. Loš porezni sustav
4. Korupcija na svim razinama društva
5. Deficit vanjsko-trgovinske bilance i visina javnog duga
6. Obrazovni sustav i znanstveno-istraživački rad
7. Tržište rada i konzervativno radno zakonodavstvo
8. Sustav zdravstvene zaštite, mirovinskog osiguranja i socijalnih prava.

Javna uprava je beskrajno skupa, birokratizirana i neefikasna uprkos „vojsci” od 231.224 zaposlena za plaće kojih se iz proračuna izdvaja oko 20 milijardi kuna. U realnom sektoru koji je do sada iznio najveći teret krize, sedam ljudi radi da bi uzdržavali trojicu državnih službenika! Neučinkovitost javnog sektora mnogo je veći problem od njegovih rashoda. Snažna i uspješna država privlači investitore a jaka je koliko je razvijen njezin privatni i učinkovit javni sektor. Naravno, jaka je i onoliko koliko nudi optimizma i radnih mjesta, prije svega mladima i obrazovanima. Neodrživo je da državna poduzeća stvaraju čak 30 posto BDP-a, odnosno da je čak 68 posto BDP-a pod izravnom ili neizravnom kontrolom države.

Drugi razlog je vezan uz **pravosuđe**. Predugo se čeka na izdavanje dozvola dok je sustav zemljišnih knjiga zastario. Pravosuđe je neažurno i neučinkovito. Institucije pravne države funkcioniraju sporo i selektivno, ne stvarajući jednake uvjete za sve građane. Javnost percipira pravosudni sustav kao konzervativan, nepravedan i korumpiran pa je shvatljivo da 77 posto Hrvata nema povjerenje u domaće pravosuđe ali je razina povjerenja niska i prema Vladi, Saboru, lokalnoj vlasti, javnoj upravi, političkim strankama, medijima i društvenim mrežama (Grgas, 2021).

Treće, destimulativni su **porezi i nameti** na rad (npr. na svakih 1000 eura isplaćene plaće, državi se daje 1.500 eura davanja i poreza). Previše je poreznih stopa a 547 parafiskalnih nameta stvaraju opterećenje od 9,3 milijarde kuna (2,8 posto BDP-a). Mjera koja bi mogla dovesti do rasta plaća jest ukidanje doprinosa za zapošljavanje i zaštitu na radu koji se obračunavaju na bruto-plaću. U 2018. godini prosječna bruto plaća iznosila je 1.121 eura, a nakon svih davanja prosječni neto primitak bio je 828 eura. Minimalna plaća iznosila je 456 eura. Stope poreza na dohodak iznosile su 24 posto za primanja do 2.322 eura mjesečno, a 36 posto za dohotke iznad tog iznosa. Doprinosi za mirovinsko osiguranje iznosili su 20 posto. U 2023. godini prosječna neto plaća povećana je na 1.094 a minimalna plaća na 560 eura.

Četvrti razlog je dubinska **korumpiranost** u javnim i privatnim područjima našeg društva. Većina vlasništva je stečena procesom distribucije vrijednosti, polukartelnim poslovima s državom i privatizacijom. Kako navodi Srića (2010), Hrvatska je talac plutokracije (vlasti bogatih) i politokracije (vlasti političkih struktura) čija je sprega dovela do pojedinačnog bogaćenja, dugoročno ugrožavajući opće dobro. Korupcija je jedan od važnih razloga niske hrvatske konkurentnosti i nezainteresiranosti ozbiljnog stranog kapitala za ulaganja kod nas. Na ljestvici od 180 država prema Indeksu percepcije korupcije 2022. tj. istraživanju Transparency Internationala iz Berlina, Hrvatska je bila na 57. mjestu s 50 bodova. To je rast od 3 boda i napredovanje za 6 mjesta u odnosu na prethodnu godinu čime se Hrvatska nalazi

na začelju EU, odnosno granici između korumpiranih i nekorumpiranih država. Zaostaje 40 bodova za najtransparentnijom Danskom i 14 bodova za prosjekom EU. Iza Hrvatske su bile Rumunjska s 46, Bugarska s 43 i Mađarska s 42 boda (Transparency International Hrvatska, 2023). Jednim od glavnih razloga brojnih koruptivnih afera smatra se preveliki utjecaj politike u gospodarstvo.

Peti problem leži u *deficitu vanjsko-trgovinske bilance i visini javnog duga*. Kako se obrađuje tek 40 posto poljoprivrednih površina, prehrambeni proizvodi se uveliko uvoze. Umjesto da u poljoprivredi ulažemo u navodnjavanje, zaštitu od poplava, okrupnjavanje posjeda i bolje korištenje državnim zemljištem, političari su velikim poticajima kupovali glasove poljoprivrednika. Udio hrvatskog izvoza čini manje od 20 posto BDP-a. Kako je uvoz znatno veći, deficit se pokriva zaduživanjem.

Prikaz 1. *Robna razmjena Hrvatske (2018.-2022.)*

	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
<i>Ukupan izvoz (u milijardama kuna):</i>	108	113	112	144	180,3
<i>Ukupan uvoz (u milijardama kuna):</i>	176	185	172	214	313
<i>Deficit (u milijardama kuna):</i>	- 68	-72	-60	-70	-132,7

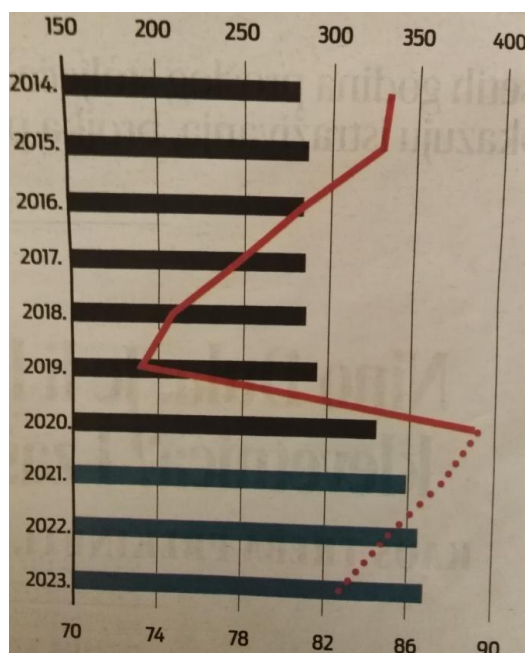
Izvor: obrada prema <https://podaci.dzs.hr/hr/search?q=robna%20razmjena>

Na prikazu 1 se uočava kontinuirani porast izvoza i uvoza, osim 2020. godine (zacijelo zbog korona krize). U predpandemijskoj 2018. godini se nastavio brži rast uvoza nego izvoza. Vanjskotrgovinski deficit iznosio je 68 milijardi kuna i bio je veći za 17 posto ili 9,8 milijardi kuna u odnosu na prethodnu godinu. Na rast robnog izvoza koji je te godine iznosio oko 108 milijardi kuna, utjecao je posebice izvoz prehrambenih, metalnih i naftnih proizvoda te strojeva i uređaja). Najviše je povećan izvoz u Njemačku, Italiju, BiH, Srbiju, Belgiju, Francusku i SAD. Pokrivenost uvoza izvozom iznosila je 61 posto. Uvoz je iznosio gotovo 176 milijardi kuna (8,1 posto više nego prethodne godine).

No, kriza uslijed pandemije, rata u Ukrajini, inflacije i ostalih globalnih izazova, pozitivni trendovi su zaustavljeni. Tako je vrijednost hrvatskog robnog izvoza u 2022. godini iznosila 180,2 milijarde kuna (povećanje za 43,4 milijarde odnosno 31,4 posto u odnosu na prethodnu). Uvoz je iznosio 313 milijardi kuna (povećanje za oko 102 milijarde kuna ili 48 posto). Najveći vanjskotrgovinski partneri iz EU su bili Italija, Slovenija, Njemačka i Mađarska a izvan EU BiH, SAD i Srbija. Deficit robne razmjene s inozemstvom iznosio je zabrinjavajućih 132,7 milijarde kuna tj. 17,6 milijardi eura (rast za 78 posto ili 58 milijardi kuna). Pokrivenost uvoza izvozom u 2022. iznosila je oko 58 posto (DZS, 2023).

Hrvatska je ušla i u Schengen zonu što bi trebalo povoljno utjecati na tzv. „nevidljivi izvoz“ tj. turistički sektor. Udio prihoda od turizma u hrvatskom BDP-u (oko 20 posto), uvjerljivo je najveći u EU. Međutim, kako rastu značaj i prihodi, ovisnost o turizmu postaje uteg hrvatskog gospodarstva. S obzirom da industrije gotovo i nema a ni poljoprivredno nismo samodostatni, Hrvatska je jedina turistička zemlja koja uvozi prehrambene proizvode kako bi nahranila svoje goste.

Prikaz 2: *Kretanje javnog duga (u mld kn)*

Izvor: Klepo, M. (2021)

Sve do pandemije COVID-19 bile su pozitivne procjene nastavka rasta gospodarstva, daljnje smanjenje udjela hrvatskog javnog duga u BDP-u i zadržavanje stope inflacije na 1 posto. Nažalost, javni dug je zbog potresa i zdravstvene krize u 2020. godini iznosio rekordnih 329,7 milijardi kuna ili 88,7 posto BDP-a (godinu prije bio je na razini od 72,8 posto!). U siječnju 2021. javni dug zemlje je narastao na 332,3 milijarde kuna. U slijedećem razdoblju do kraja 2023. se vladinim *Programom konvergencije* predviđa prosječni godišnji pad od 3,3 postotna poena što bi značilo da će javni dug u 2024. godini iznositi 76,8 posto BDP-a (prikaz 2).

Ipak, pojedini stručnjaci drže da bi taj plan mogao biti i ambiciozniji kada bi “*Vlada sebe znatnije mijenjala, stvarala prostor za daljnja porezna rasterećenja, smanjila neke neracionalne izdatke, ušla u suficit u uvjetima rasta kako bi javni dug brže padao*” (Klepo, 2021;14). Nakon što je Hrvatska manje-više zadovoljila uvjete iz Maastrichta, od 1.1.2023. domaću valutu kunu je zamijenio euro. Ulaskom u tečajni mehanizam eurozone (EMU) – osim evidentne lavine poskupljenja - očekuju se i konkretne, izravne i trajne koristi za građane i poduzetnike. U najvećoj mjeri nestao je valutni rizik te će biti moguća još aktivnija uloga Hrvatske u europskim projektima.

Šesti problem odnosi se na *obrazovni sustav i znanstveno-istraživački rad*. Izvozno orijentirane organizacije su pokazale da se ekonomsko zdravlje može sačuvati unatoč nezavidnim uvjetima poslovanja i uz svega 18 posto visokoobrazovanih u radno aktivnom stanovništvu (EU prosjek je 30 posto)! Stopa nezaposlenosti među mladima u dobi od 15 do 24 godine je u veljači 2018. godine iznosila 28,9 posto (49 tisuća nezaposlenih). No valja reći da bi taj zabrinjavajući broj bio još veći da u pet godina, otkako je Hrvatska postala članica EU-a, najmanje 250 tisuća hrvatskih građana nije odselilo u inozemstvo.

Neusklađenost sustava obrazovanja sa stvarnim potrebama tržišta rada dovelo je do dramatičnog deficita radnika u mnogim strukama.

Istraživanje i razvoj daju sve slabije rezultate jer u te svrhe izdvajamo preskromnih 0,76 posto udjela u BDP-u. Nema suradnje znanosti i gospodarstva kao ni tržišta inovacija! Dok u Hrvatskoj još ne postoji svijest o ulozi i važnosti znanja za nacionalnu ekonomiju, zemlje EU-a teže izdvajanju 3 posto BDP-a u istraživanje i razvoj. Na nacionalnoj razini Vlada treba imati sluha i surađivati s gospodarstvom, gospodarstvo sa školstvom, školstvo sa znanstvenim institucijama i tako u krug. Kronično nam nedostaje edukacija poduzetnika i menadžera, stvaranje *think tankova* i uopće povezivanje znanja i gospodarstva.

Sedmi razlog je vezan uz *tržište rada*. Tržište rada iznimno je nepovoljno jer je Zakon o radu rigidan za poslodavce, uz nedostatak radnika niska je fleksibilnost i mobilnost radne snage. Hrvatskoj će dugoročno nedostajati pola milijuna radnika. U lipnju 2018. broj zaposlenih u pravnim osobama iznosio je 1,206.344 što je za oko 200 tisuća manje nego prije pet godina. Uvozimo radnu snagu u turizmu, stočarstvu, građevinarstvu i drugdje. Po aktivnosti stanovništva zauzimamo posljednje mjesto u EU-u (radi samo 1,2 milijuna od oko 3,54 milijuna radno sposobnog stanovništva). Istodobno, gotovo 2/3 Slovenaca u radnoj dobi ima posao što je ujedno i prosjek zemalja EU-a. S druge strane, očekivani životni vijek pokazuje postojani trend dugoročnog rasta (svakog se desetljeća prosječno produlji za otprilike dvije godine). Masovni poziv poslodavaca umirovljenicima za povratak na tržište rada je konačni dokaz teških problema hrvatskog društva i posljedično nacionalnog gospodarstva.

Posljednji, osmi razlog nekonkurentnosti jesu glomazno *zdravstvo, mirovine i socijalna prava*. Kako od ukupnog broja stanovnika radi tek svaki treći građanin, to znači da jedan zaposleni mora snositi troškove zdravstvene zaštite za trojicu. O budućnosti mirovinskog sustava ovisi financijska stabilnost zemlje pa se promjenama pokušavaju ublažiti dva ozbiljna problema. Prvi je izrazito nepovoljan omjer broja umirovljenika i zaposlenih, što je povezano s relativno niskom razinom zaposlenosti koju dodatno potenciraju loša demografska kretanja i iseljavanje. Iz takvog omjera proizlaze iznimno niske mirovine, što je drugi ozbiljan problem mirovinskog sustava.

Za isplatu mirovina oko 1,23 milijuna korisnika (od kojih je oko 40 posto mlađe od 65 godina!) je – prema HZMO-u - u 2022. bilo potrebno ukupno 46,86 milijardi kuna (9,23 posto BDP-a). Doprinosima zaposlenih prikupilo se 28,65 milijardi kuna (61 posto potrebnih sredstava za godišnju isplatu mirovina), pa se razlika od 17,4 milijardi kuna isplatila iz državnog proračuna (Šemper, 2023). Dakle, iz državnog proračuna se mimo doprinosa zaposlenih, pokriva nešto manje od 39 posto ukupnih isplata mirovina što je čak i smanjenje postotka izdvajanja sredstava iz proračuna u odnosu na proteklih pet godina.

U prosincu 2022. je na jednog umirovljenika dolazilo svega 1,31 zaposlenih što je jedan od najnepovoljnijih omjera u svijetu. U razvijenim zemljama je katastrofa kada ta brojka padne na 2,2! U Hrvatskoj su – uz navedeno – izražena još četiri izazova koja najozbiljnije prijete održivom razvoju zemlje te urušavanju mirovinskog, zdravstvenog i gospodarskog sustava.

- a) problem negativne demografije
- b) starenje stanovništva
- c) iseljavanje
- d) nedostatak radne snage

Prema popisu iz 2021. Hrvatska ima svega 3,871.833 stanovnika! Veliki je pad novorođenih. Samo četiri od ukupno 127 hrvatskih gradova su 2022. zabilježila veći broj rođene djece od broja preminulih (Dugo Selo, Solin, Metković i Imotski). Te 2022. se rodilo najmanje djece u zadnjih 100 i točno upola manje nego prije 40 godina! Nestao je grad veličine Vukovara! Negativni trend se nastavlja; u prvih pet mjeseci 2023. rodilo se još 800 djece manje nego u istom razdoblju prethodne godine. Izgleda da ni novčani poticaji ne pomažu jer je npr. općina Sali na Dugom otoku imala gotovo trostruko više umrlih nego rođenih iako za prvo dijete isplaćuje roditeljima 8 tisuća eura (Turčin, 2023).

U razdoblju od pet godina tj. od 2017. do 2021. je 233.291 građanin privremeno ili trajno napustio Hrvatsku (index.hr, 2022). Starijih od 65 godina bit će do 2030. dvostruko više nego mladih od 14, a broj starijih od 85 godina će se udvostručiti. Svaki četvrti stanovnik bit će stariji od 65 godina dok će do 2050. godine ovdje živjeti samo 3,5 milijuna stanovnika.

Ukupan pad broja stanovnika djelomično je ublažen pojačanim useljavanjem. Migracijski saldo je u 2022. bio nakon niza godina pozitivan jer se uselilo oko 11.700 ljudi više nego što se iselilo (Turčin, 2023). Zahvaljujući izmjeni Zakona o strancima kojima bi, među ostalim, radne dozvole mogle biti izdavane na tri a ne tek na godinu dana kao dosad, te ukidanju kvota, procjenjuje se da je u 2023. u Hrvatskoj radilo oko 180.000 stranaca, tj. oko 10 posto ukupno zaposlenih. U ožujku 2023, stopa registrirane nezaposlenosti iznosila je 6,5 posto a u srpnju 2023. je kod nas nominalno bilo nezaposlenih nešto iznad 100 tisuća građana.

Dodvoravajući se biračima, nijedna od dosadašnjih vlada nije bila spremna ozbiljnije se uhvatiti u koštac s problemom „socijalne države” kako ju je formulirao prvi guverner HNB-a Ante Čičin Šain. Taj termin pokriva cijelo područje tržišta rada i radnog zakonodavstva te sustave zdravstvene zaštite i mirovinskog osiguranja. Za ublažavanje negativnih trendova u mirovinskom sustavu, sprječavanje demografskog izumiranja i bijeg iz grupe zemalja sa starim stanovništvom², valja korjenito promijeniti nacionalnu demografsku i pronatalitetnu politiku.

5. NISKO NA LJESTVICI MEĐUNARODNE KONKURENTNOSTI

Prema rezultatima „Izvješća o globalnoj konkurentnosti 2018. – 2019.“ koje je objavio Svjetski gospodarski forum (WEF), Hrvatska se nalazi na 68. mjestu od ukupno 140 gospodarstava svijeta. WEF mjeri međunarodnu konkurentnost država definiranu kao *set institucija, politika i faktora koji određuju razinu produktivnosti i blagostanja građana*. Novi Indeks globalne konkurentnosti 4.0 stavlja naglasak na Četvrtu industrijsku revoluciju

---

² Prema međunarodnoj klasifikaciji starim se stanovništvom smatra ono kod kojega je udio osoba starijih od 65 godina veći od 7 posto (prema posljednjem popisu taj udio u Hrvatskoj je čak 17,1 posto).

(IR 4.0) i inovacije. Ona obuhvaća i odražava promjene koje su u okviru nove industrijske paradigme, promatrane zemlje ostvarile pod utjecajem naprednih računalnih, digitalnih i komunikacijskih tehnologija.

Hrvatska se na globalnoj ljestvici konkurentnosti Instituta za razvoj poslovnog upravljanja (IMD) iz Lausanne u 2021. godini nalazi na 59. mjestu od ukupno 64 analiziranih zemalja. Hrvatska zapravo stagnira jer je ostvarila poboljšanje samo za jedno mjesto u odnosu na prethodnu godinu, kada je istraživanje obuhvaćalo 63 svjetske ekonomije (Gavranović, 2022). Prema toj metodologiji, najkonkurentnija zemlja na svijetu su SAD, a slijede Singapur, Njemačka, Švicarska, Japan, Nizozemska, Hong Kong, UK, Švedska i Danska. U odnosu na EU, osobito na zemlje sa sličnom gospodarskom prošlosti i sličnim procesom tranzicije iz planske u tržišnu ekonomiju, Hrvatska sve više zaostaje (prikaz 3).

Prikaz 3. Indeks međunarodne konkurentnosti zemalja u regiji

Zemlja	2018.	Promjena u odnosu na 2017.
Češka	29.	0
Slovenija	35.	0
Poljska	37.	0
Slovačka	41.	-2
Mađarska	48.	0
Bugarska	51.	0
Rumunjska	52.	0
Grčka	57.	-4
Srbija	65.	+5
Hrvatska	68.	-2
Crna Gora	71.	+2
Albanija	76.	+4

Izvor: Gavranović (2018), 6 – 7.

Najlošiji smo u „efikasnosti pravnog sustava u rješavanju sporova“ (139. mjesto), „lakoći zapošljavanja strane snage“ (138. mjesto), i „zapošljavanju i otpuštanju radnika“ (135. mjesto). Iz navedenoga Gavranović (2018) jasno zaključuje da bez stvarnih i dubokih promjena u političkom, društvenom i gospodarskom životu ne možemo računati na bolju globalnu konkurentnost. Neke od naših konkurentskih prednosti su „visoki stupanj elektrifikacije“ (1. mjesto), „trgovinske barijere“ (6.), „kvaliteta cesta“ (17.), „prava radnika“ (32.) i „uključenost ženske radne snage“ (40.).

Mjerenjem konkurentnosti se kod nas bavi Nacionalno vijeće za konkurentnost (NVK). To je savjetodavno tijelo koje pomaže hrvatskoj Vladi u definiranju optimalnih politika za ostvarenje nacionalnih razvojnih ciljeva, odnosno povećanje blagostanja građana. No, kod nas malo koga zabrinjava pitanje međunarodnog zaostajanja zemlje. Možda doista živimo na „*puno boljoj razini nego nam je nacionalna konkurentnost*“, kako je zaključio harvardski profesor Michael Porter, govoreći o prvim dojmovima za posjeta Hrvatskoj u svibnju 2009. na *Plivinom business forumu* u Zagrebu.

Otada pa do danas, industrije su još slabije povezane, imamo jako malo izvozno konkurentskih proizvoda i malo inovacija. Hrvatska je mala zemlja s udjelom u svjetskom BDP-u od svega 0,12 posto a u europskom od 0,58 posto. Kako je u oba slučaja riječ o manje od 1 posto (postotak koji se uzima kao prihvatljivo odstupanje za ovakve procjene), znači da smo manji od statističke pogreške!

6. KAKO PRISTUPITI STRATEŠKIM PROMJENAMA?

Konkurentnost počiva na strategiji i ulaganjima pa ovoj zemlji treba više dubljeg promišljanja. Ne može se osvojiti ni povećati tržišni udio bez jasne vizije, investicija i internacionalizacije. To znači da ako želimo postići opći konsenzus i motivirati ljude za strateške promjene, na nacionalnoj razini moramo prethodno definirati:

a) *jasnu viziju budućnosti zemlje*

b) *odnos prema zajedničkim vrednotama*

c) *sektorske strategije.*

Hrvatski Sabor je 2021. donio „Nacionalnu razvojnu strategiju Republike Hrvatske do 2030. Godine“ kao prvi, cjeloviti nacionalni dokument o smjeru i načinima razvoja našeg društva za sljedeće desetljeće. No, sve strategije i projekti dubokih promjena neće biti učinkoviti ako se ne postigne novi nacionalni sporazum o strukturnim reformama, tj. ako ne izmijenimo mentalni sklop, ne počnemo svijet oko nas interpretirati u duhu novog vremena te ako na učimo, ne inoviramo i ne izgradimo drukčiji sustav društvenih vrijednosti. Iako pravila vođenja države nisu ista kao i u korporativnom svijetu, političari bi mogli učiti od uspješnih gospodarstvenika. Neka od počela funkcioniranja poslovne organizacije kao što su transparentnost, brzina, usmjerenost prema viziji, tehnološki razvoj i digitalna transformacija, primjenjiva su i u javnom sektoru.

Država treba manje trošiti te smanjiti plaće ili broj zaposlenih, srazmjerno smanjivanju privatnog sektora u kojemu je više od stotinu tisuća ljudi izgubilo posao. Uz to, valja srezati sve one mirovine koje nisu stečene uplatama u mirovinski fond i na temelju punog radnog staža, te selektivnije pristupiti subvencijama za poljoprivredu. Procjena performansi i motiviranje najboljih službenika, fleksibilnost u zapošljavanju i otkazivanju, jasna odgovornost, orijentiranost prema građanima i gospodarskim subjektima, potpuna transparentnost potrošnje, promptno djelovanje na prigovore i prijedloge javnosti, samo su neke ideje za povećanje i poboljšanje usluga javne uprave.

7. DIGITALNA TRANSFORMACIJA HRVATSKE

Rezultati istraživanja Ekonomskog instituta „Utjecaj digitalne transformacije na zemlje Zapadnog Balkana“, pokazali su da digitalizacija ima najpozitivniji učinak na proizvodni i uslužni sektor i da ne dovodi do smanjenja broja radnih mjesta. Štoviše, voditeljica studije Maruška Vizek ističe da povećanje razine digitalizacije od 1 posto trajno povećava

zaposlenost za 1,2 posto. Ako npr. telekomunikacijski sektor godišnje uloži 2,2 milijarde kuna, stvorilo bi se 11.544 nova radna mjesta a BDP bi se povećao za 0,75 posto. Povećanje investicija u digitalnu infrastrukturu može pomoći u reindustrijalizaciji i ubrzavanju rasta izvoza Republike Hrvatske.

Ključ uspjeha u novoj ekonomiji je ubrzan razvoj zasnovan na stalnim inovacijama. Digitalnu transformaciju hrvatskih poslovnih organizacija moraju podržati Vlada, sveučilišta i mediji. Tek tada možemo govoriti o uspješnom zaokretu prema budućnosti. To je iznimno kompleksan proces koji zahtijeva potporu izvana u smislu stručnih edukacija i izučavanja najboljih praksi. U skladu s novim okvirom za kompetencije EU-a (European e-Competence Framework) i programima edukacije kao što su digitalno liderstvo, digitalno poduzeće, upravljanje inovacijama, društvene mreže, *Community Management* i pametni gradovi, valja usmjeriti djelovanje na razvoj novih kompetencija, znanja i vještina naših menadžera i zaposlenika. Stoga, posebnu pozornost valja posvetiti zajedničkim infrastrukturnim elementima da bi se uz pomoć umrežene suradnje omogućilo djelovanje na nacionalnoj razini (pomoću 5-Helix modela).

Da bi Hrvatska postala digitalna ekonomija, ponajprije valja reformirati obrazovni sustav te uvesti trajne procese doškolovanja za stjecanje digitalnih kompetencija. Drugo, valja digitalizirati javnu upravu i sve državne usluge (dokumente) transformirati u digitalni oblik. Treće, na nacionalnoj razini mora se donijeti stimulatívni regulatorni okvir za podršku investicijama u nova tehnološka rješenja kao preduvjetima za uvođenje 5G tehnologije i ulazak u eru interneta međupovezanih uređaja (IoT). I četvrto, u Hrvatskoj slijedi zahtjevena digitalizacija industrije, automatizacija procesa u poslovnim organizacijama i povećanje ulaganja u istraživanje i razvoj.

8. ZAKLJUČCI

U odnosu na dugotrajnu ekonomsku krizu, nasljeđe prošlosti i mentalitet, u Hrvatskoj je teško poduzimati značajnije promjene. Za razliku od drugih, u nas se naučilo živjeti od rente, ušteda, sive ekonomije, spekulacija, prodaje nekretnina, zaduživanja i jeftinih kredita. Nije sazrela svijest da se može živjeti samo od svoga rada i da se mora trošiti samo onoliko koliko se zaradi. K svemu tome, usporili su nas i unazadili pandemija COVID-19 i veliki potresi. Kada je riječ o najvećim izazovima europskih zemalja u bliskoj budućnosti, prema mišljenju hrvatskih građana na prvom mjestu je ekonomska situacija, pa nezaposlenost a tek onda zdravlje.

Kako su do sada najveću odgovornost snosile političke elite koje su upravljale državom, na Vladi je bude mnogo odlučnija u preobrazbi Hrvatske iz konseziualnog socijalnog u moderno tržišno-socijalno društvo, u kojemu će poduzetnici uspješno poslovati a građani dobro živjeti. Mogli bismo biti europski gornji dom, ali nas nespremnost na teške i neophodne promjene drži tu gdje jesmo. Čitave industrije financirane iz državnog proračuna, poput željeznice, zračnog prijevoza ili autocesta, posluju s gubitcima. Partitokracijom ih vode podobni umjesto sposobnih! Moramo ukinuti neopravdane poticaje, prekinuti prelijevanje

novca od uspješnih prema neperspektivnim organizacijama, potaknuti domaća i strana ulaganja, te bolje razumjeti i ugledati se na svijet. Vlada mora dokinuti klijentelistički model kapitalizma, populistički motivirana socijalna prava i beneficije, parafiskalne namete i političko zbrinjavanje. Svi javni izdaci moraju biti otvoreni za smanjenje a jedina zadana proračunska kategorija mora biti otplata preuzetih kreditnih obveza.

Hrvatska je vrlo stara zemlja s visokom stopom iseljavanja (mladih!), nesrazmjerom između stope smrtnosti i rađanja, golemim brojem prerano umirovljenih i sve manje radno sposobnih ljudi što ugrožava održivost ukupnog društveno-ekonomskog sustava. Već je došlo do zabrinjavajućeg manjka radne snage, prevelikog opterećenja plaća i slabljenja nacionalne konkurentnosti.

Što je država stabilnija pruža predvidljiviji i poticajni porezni okvir atraktivnija je za ulaganje i razvoj, te širi horizonte političkih lidera prema dugoročnim makroekonomskih mjerama. Niz tih mjera sadrži i Nacionalni plan oporavka i otpornosti donesen 2021. a koji bi se trebao ostvariti uz pomoć 20-ak milijardi eura iz paketa EU, odnosno mehanizama zbog koronarize pod nazivom “Next Generation EU” vrijednom čak 750 milijardi eura.

Osnovni izazovi za Hrvatsku u sljedećim godinama bit će reforma i digitalizacija. Digitalna transformacija hrvatskoga gospodarstva teži ubrzati razvoj preduvjeta i eliminiranje prepreka u poslovnoj okolini poduzeća i gradova. Uz pomoć digitalnih tehnologija kao što su *Cloud Computing, Mobile, Social, BigData i IoT*, razrađuju se programi i edukacijske jedinice da bi se azini postiglo povećanje poslovne agilnosti, ubrzanje inovacija, uvođenje novih načina poslovanja, transformiranje ključnih (matičnih) poslovnih procesa i poboljšanje korisničkog iskustva. Digitalizacija našeg gospodarstva ujedno podrazumijeva i cjelovitu transformaciju poslovanja kontinuiranim učenjem i inoviranjem poslovnih modela, procesa i proizvoda.

PITANJA ZA RASPRAVU:

1. Kako ocjenjujete razinu međunarodne konkurentnosti Hrvatske?
2. Koja je uloga države u jačanju konkurentnosti hrvatskoga gospodarstva?
3. Kako gledate na budućnost EU i utjecaj te zajednice na našu zemlju?
4. Kakva je ekonomska, demografska i politička budućnost naše zemlje?
5. Koji je po vama najveći aktualni problem na nacionalnoj razini kojega prvo moramo strateški rješavati? Pojasnite zašto?
6. Zašto se nijedna hrvatska Vlada nije do sada ozbiljnije uhvatila u koštac s dubokim promjenama (reformama)?
7. Što građani moraju mijenjati da bi doprinijeli općem razvoju Hrvatske?
8. Koji su preduvjeti da bi Hrvatska postala digitalna ekonomija?

Bilješke:

1. Drljača, G. (2018). Intervju s Borisom Vujčićem. Zagreb: Jutarnji list – magazin, 24 – 25.
2. DZS (2018). Robna razmjena Republike Hrvatske s inozemstvom u 2017. (objava 8. 3.). Dostupno na: https://www.dzs.hr/hrv_eng/publication/2017/04-02-01_12_2017.htm (pristup: 20. 5. 2018.).
3. DZS (2023). Dostupno na: <https://izvoz.gov.hr/vijesti/izvoz-u-2022-porastao-za-31-4-posto/5987> (pristup: 27.8.2023.)
4. Eurostat (2016). Dostupno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/conferences/conf-2016> (pristup: 12. 11. 2018.)
5. Eurostat (2018). (objava 5. 4.). Situacija s mladima u Hrvatskoj. Dostupno na: <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/stigli-podaci-o-nezaposlenosti-pogledajte-kakva-je-situacija-s-mladima-u-hrvatskoj-foto-20180405> (pristup: 31. 1. 2019.)
6. Gavranović, A. (2018). Reforme – ključ rješenja. Zagreb: Suvremena trgovina, 43(5), 6 – 7.
7. Gavranović, A. (2022). Imidž Hrvatske ovisi o sposobnosti prilagodavanja svjetskim trendovima. Dostupno na: <https://epoha.com.hr/2022/06/17/ante-gavranovic-imidz-hrvatske-ovisi-o-sposobnosti-prilagodavanja-svjetskim-trendovima/> (pristupljeno 25.04.2023.)
8. Grgas, G. (2021). Takvih je u Hrvatskoj 16 posto, , Jutarnji-Magazin, str. 25 (8.5.2021.)
9. HGK (2018). Hrvatska je prvi put u suficitu, dug opće države se povećao (objava 20. 4.). Dostupno na: <http://hrvatska-danas.com/2018/04/20/analiza-hgk-hrvatska-je-prvi-puta-u-suficitu-dug-opce-drzave-se-povecao-ali-je-zbog-rasta-bdp-a-njegov-udio-u-bdp-u-smanjen-za-26-postotnih-bodova/> (pristup: 31. 5. 2018.)
10. HINA (2018). Vanjski dug Hrvatske se smanjuje (objava 2. 3.). Dostupno na: <https://www.slobodnadalmacija.hr/novosti/hrvatska/clanak/id/533900/vanjski-dug-hrvatske-se-smanjuje-znate-li-koliko-trenutno-iznosi> (pristup: 30. 5. 2018.)
11. HINA (2023). Vlada mijenja proračun za 2023. Ovo su detalji. Dostupno na: <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/vlada-mijenja-proracun-za-2023-ovo-su-detalji-20230519> (pristup: 30.8.2023.)
12. Index.hr (2022). Koliko se Hrvata iselilo u zadnjih pet godina? Ovo su službene brojke MUP-a. Dostupno na: <https://www.index.hr/vijesti/clanak/objavljeno-koliko-je-hrvata-u-pet-godina-prijavilo-odlazak-iz-zemlje/2370245.aspx> (pristup: 26.8.2023.)
13. Klepo, M. (2021). Plan smanjenja duga, Jutarnji-Magazin, str. 14 (8.5.2021.)
14. Milovan, A. (2016). RH među onima koji su najviše srezali deficit. Več. list, 22. 10.2 016., 6 – 7.
15. Srića, V. (2010). Hrvatska 2020. Zagreb: Profil i Delfin, 7 – 35.
16. Šimac, K. (2018). Intervju s Branimirom Muidžom. Osijek: Biz direkt – poslovni časopis, 74(12), 10 – 12.
17. Šemper, Ž. (2023). Uz doprinose zaposlenika za mirovine i mirovinska primanja u 2022. izdvojeno je više od 17 milijardi kuna iz državnog proračuna. Dostupno na: <https://glaspodravine.hr/uz-doprinos-zaposlenika-za-mirovine-i-mirovinska-primanja-u-2022-izdvojeno-je-vise-od-17-milijardi-kuna-iz-drzavnog-proracuna/> (pristup: 1.9.2023.)
18. TEB (2019). Dostupno na: <https://www.teb.hr/novosti/2019/vanjskotrgovinska-razmjena-hrvatske-u-2019-godini/> (1.5.2021.)
19. Tportal.hr (2022). Dostupno na: <https://www.tportal.hr/biznis/clanak/u-hrvatskoj-ispod-sluzbene-granice-siromastva-zivi-i-do-75-posto-umirovljenika-kako-zivjeti-s-manje-od-3000-kuna-mjesecno-20220422> (pristup: 25.8.2023.).
20. Transparency International Hrvatska (2023). Dostupno na: <https://transparency.hr/hr/novost/hrvatska-napredovala-za-3-boda-nalazi-se-na-57.-mjestu-s-50-bodova-1037> (pristup: 25.04.2023.).
21. Turčin, K. (2014). Svaki četvrti stanovnik Hrvatske do 2030. bit će stariji od 65 godina. Zagreb: Jutarnji list – Magazin, (objava 27. 12.), str.26 – 28.
22. Turčin, K. (2023). Hrvatska izgubila 11.000 ljudi. Zagreb: Jutarnji list – Magazin, (objava 22.7.), str.6.
23. Vizek, M. i sur. (2018). „The Impact of Digital Transformation on the Western Balkans: Tackling the Challenges towards Political Stability and Economic Prosperity“ (istraživačka studija). Zagreb: Ekonomski institut, str.22-24.